

23 Ιανουαρίου, 1996

ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

[ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΓΑΡΗΣ, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΗΣ, ΝΙΚΗΤΑΣ, Δ/στές]

ΠΟΠΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ,

Εφεσείουσα,

v.

ΜΑΡΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ,

Εφεσίβλητου.

(Εφεση Αρ. 56)

Πολιτική Δικονομία — Έκδοση απόφασης ερήμην διαδίκου — Δυνατότητα καταχώρισης αίτησης για παραμερισμό και έφεσης.

Ανθρώπινα δικαιώματα — Δικαίωμα δίκαιης δίκης — Προϊποθέσεις διασφάλισης δίκαιης δίκης — Δικαίωμα διαδίκου να αντεξετάσει μάρτυρα — Παράλειψη διαδίκου να εμφανιστεί για να συνεχίσει αντεξέταση μάρτυρα. 5

Πολιτική Δικονομία — Διακριτική εξουσία του Δικαστηρίου να αναβάλλει υπόθεση — Εφετείο, δεν επεμβαίνει εφόσον ασκείται δικαστικά. 10

Το πρωτόδικο Δικαστήριο ανέβαλε επανειλημμένα την ακρόαση της ενώπιόν του υπόθεσης διαζυγίου για λόγους που είτε αφορούσαν την αδυναμία του δικηγόρου της εφεσείουσας - καθ' ης η αίτηση να εμφανιστεί λόγω άλλων υποχρεώσεων, είτε οφείλονταν σε λόγους υγείας της ίδιας είτε είχε ζητηθεί από κοινού αναβολή. 15

Στις 25.4.1994 όταν η υπόθεση ήταν στο στάδιο της αντεξέτασης του εφεσίβλητου - αιτητή, το Δικαστήριο αρνήθηκε να δώσει περαιτέρω αναβολή ακρόασης όταν ο δικηγόρος της εφεσείουσας- καθ' ης η αίτηση ήταν απασχολημένος αλλού και εκάλεσε τον δικηγόρο του εφεσίβλητου - αιτητή σε επανέξταση και εν συνεχεία επεφύλαξε την απόφασή του. 20

Η εφεσείουσα - καθ' ης η αίτηση, εφεσίβαλε την απόφαση για παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματος της να τύχει δίκαιης δίκης και έκδοση απόφασης με βάση μόνο τη μαρτυρία του εφεσιβλήτου - αιτητή κατά παραγνώριση εκείνης της εφεσείουσας - καθ' ης η αίτηση.

5

Ο δικηγόρος της εφεσείουσας - καθ' ης η αίτηση επιχειρηματολόγησε ότι παραβιάστηκαν συλλήβδην τα συνταγματικά δικαιώματά της που διέπουν τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης, διότι στερήθηκε του δικαιώματος να ολοκληρώσει την αντεξέταση ουσιαστικού μάρτυρα και δεν της επιτράπηκε να παρουσιάσει ολοκληρωμένα τη μαρτυρία της.

10

Επίσης, ότι το Δικαστήριο κατέληξε ότι αποδείχθηκε ισχυρός κλοσισμός της έγγαμης σχέσης χωρίς να απορρίψει τη μαρτυρία της.

15

Ο δικηγόρος του εφεσιβλήτου - αιτητή εισηγήθηκε ότι το θέμα της μη ολοκλήρωσης της αντεξέτασης, μπορούσε να συζητηθεί στο πλαίσιο έφεσης από τη σχετική ενδιάμεση απόφαση του Δικαστηρίου, ενώ εκείνο της έκδοσης απόφασης στην απουσία της εφεσείουσας - καθ' ης η αίτηση σε αίτηση παραμερισμού, σύμφωνα με τη Δ. 35 θ. 5 των Θεσμών της Πολιτικής Δικονομίας η οποία τυγχάνει εφαρμογής δύναμει του Κ. 11 του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Διαδικαστικού Κανονισμού του 1990.

20

25

Αποφασίστηκε ότι:

(1) Παρ' όλων ότι η ορθότερη διαδικασία σε περίπτωση έκδοσης απόφασης ερήμην διαδίκου είναι η προβλεπόμενη από τη Δ. 35 θ. 5, εντούτοις το Εφετείο έχει εξουσία να εξετάσει απ' ευθείας έφεση κατά της απόφασης.

30

(2) Η εξισορρόπηση των συνταγματικών αρχών της παροχής εγγύων διασφάλισης του δικαιώματος ακρόασης και της ανάγκης απόδοσης δικαιοσύνης σε εύλογο χρόνο, συνιστά την προβληματική της δίκαιης δίκης, λαμβανομένων πάντοτε υπόψη των δεδομένων κάθε περίπτωσης.

35

(3) Το Εφετείο δεν επεμβαίνει στην άσκηση της διακριτικής ευχέρειας κατώτερου Δικαστηρίου να αναβάλει ή όχι μια υπόθεση εφόσον ασκείται με δικαστικό τρόπο και υπό τις περιστάσεις έτσι ασκήθηκε, αφού η διεξαγωγή ή συνέχιση δίκης δεν εξαρτάται από τις επαγγελματικές ή άλλες υποχρεώσεις των συνηγόρων.

40

(4) Δεν μπορεί να οικοδομηθεί υπόθεση για αντισυνταγματικό τρόπο διεξαγωγής της δίκης πάνω στις ίδιες τις παραλείψεις των ενδιαφερομένων.

Η έφεση απορρίφθηκε με έξοδα. 5

Αναφερόμενες υποθέσεις:

Armour v. Bate [1891] 2 Q.B. 323,

10

Γρηγορίου ν. Τράπεζας Κύπρου (1992) 1 Α.Α.Δ. 1222,

Royal Insurance International Ltd ν. Δήμιον Λεμεσού (1995) 2 Α.Α.Δ. 185.

Έφεση.

15

Έφεση από την καθ'ής η αίτηση κατά της απόφασης του Οικογενειακού Δικαστηρίου Λευκωσίας (Νικολάου, Πρ. Οικ. Δικ., Σεργίδης, Δ., Τουμαζή, Δ.) που δόθηκε στις 15.9.94 (Αρ. Αιτήσεως/Διαζυγίου 79/91) για τη λύση του γάμου του αιτητή με την καθ'ής η αίτηση λόγω του ισχυρού κλονισμού της εγγάμου σχέσεως τον οποίον επέφερε η συμπεριφορά της καθ'ής η αίτηση.

20

Μ. Κυπριανού, για την Εφεσείουσα.

25

Μ. Παπαπέτρου με Δ. Χ'Νέστωρος, για τον Εφεσίβλητο.

Cur. adv. vult.

ΧΑΤΖΗΤΣΑΓΓΑΡΗΣ, Δ.: Την ομόφωνη απόφαση του δικαστηρίου θα δώσει ο δικαστής Σ. Νικήτας.

30

ΝΙΚΗΤΑΣ, Δ.: Η κρινόμενη έφεση έχει δύο άξονες. Πρώτον, ότι δεν τηρήθηκαν κατά την πρωτόδικη διαδικασία τα εχέγγυα της δίκαιης δίκης, όπως διασφαλίζονται από το Άρθρο 30.3 του Συντάγματος. Οι τέσσερις πρώτοι λόγοι της έφεσης έχουν κοινό παρονομαστή ισχυρισμούς της εφεσείουσας περί παρεκκλίσεως από τις συνταγματικά κατοχυρωμένες δικονομικές εγγυήσεις διεξαγωγής της δίκης. Και, δεύτερον, τα παράπονα πως η μαρτυρία στην οποία στηρίχθηκε το πρωτόδικο δικαστήριο για να καταλήξει ότι η συμπεριφορά της εφεσείουσας επέφερε τον κλονισμό της έγγαμης σχέσης και την κατάρρευση του γάμου των διαδίκων, τη λύση του οποίου διέταξε με την εκκαλούμενη απόφασή του, ήταν ανεπαρκής. Τα συμπεράσματα αυτά αποτελούν αντικείμενο των υπόλοιπων

35

40

λόγων της έφεσης.

5 Δύο είναι τα επεισόδια της δίκης που προβλήθηκαν για τεκμη-
ρίωση των αιτιάσεων για παρεκτροπή από τη μορφή δίκης που κα-
τοχυρώνουν πιο συγκεκριμένα οι υποπαράγραφοι (β), (γ) και (δ)
της παραγράφου 3 του Άρθρου 30. Το πρώτο συνέβηκε στις 25/4/94.
Μπορεί να λεχθεί αμέσως ότι η κορύφωση της φάσης αυτής ήταν η
10 άρνηση του πρωτόδικου δικαστηρίου να δεχθεί αίτημα αναβολής εκ-
μέρους της εφεσείουσας, υπό συνθήκες που θα περιγράψουμε, για
περάτωση της αντεξέτασης του αιτητή/εφεσίβλητου.

Ας σημειωθεί ότι η συμπλήρωση της αντεξέτασης παρέμεινε σε
εκκρεμότητα από 13/12/93. Προς το παρόν είναι αναγκαίο να δού-
15 με, με οδηγό φυσικά το πρακτικό που τηρήθηκε, τι είχε συμβεί στο
αναμεταξύ. Στις 13/12/93, κατά το τέλος της ημέρας, δόθηκαν δύο
ημέρες για συνέχιση της ακρόασης: η 17/1/94 και 24/1/94. Κατά την
πρώτη ημερομηνία η πλευρά της εφεσείουσας αποτάθηκε για ανα-
βολή για το λόγο ότι ο δικηγόρος που χειρίστηκε την υπόθεση κ. Μ.
Κυπριανού εμφανιζόταν ενώπιον Ερευνητικής Επιτροπής απαρτι-
20 ζόμενης από τον τότε Πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου κ. Α.
Λοΐζου. Παρενθετικά, οι όροι εντολής της ήταν να ερευνήσει τα
επεισόδια γνωστά ως υπόθεση Χλώρακας, κατά τα οποία έχασαν
τη ζωή τους δύο άτομα. Ο εφεσίβλητος δεν έφερε ένσταση και το
δικαστήριο όρισε τρεις ημερομηνίες μέσα στο Μάρτιο του 1994
25 (7/3/94, 21/3/94 και 28/3/94) για την εκδίκαση της υπόθεσης.

Στις 7/3/94 η εφεσείουσα υπέβαλε αίτημα αναβολής για τον ίδιο
ακριβώς λόγο που πρόβαλε προηγουμένως: την απασχόληση του κ.
Κυπριανού στην Ερευνητική Επιτροπή. Αυτή τη φορά ο δικηγόρος
30 του εφεσιβλήτου αντέδρασε έντονα στο αίτημα για τους λόγους που
εξέθεσε. Το δικαστήριο, στην ενδιάμεση απόφασή του, αφού ανα-
φέρθηκε στο γεγονός ότι οι δύο τελευταίες αναβολές είχαν αιτία τις
υποχρεώσεις του κ. Κυπριανού σε άλλα δικαστήρια, παρατήρησε:

35 “Το δικαστήριο σέβεται και λαμβάνει υπόψη του την άσκηση του
επαγγέλματος και τις υποχρεώσεις των δικηγόρων όμως η υπό-
θεση εκκρεμεί ενώπιον του δικαστηρίου από πολλού με πολυά-
ριθμες αναβολές και δεν είναι δυνατό να συνεχιστεί αυτή η κα-
τάσταση.”

40 Τελικά και αφού εξέφρασε “την ανησυχία και αγωνία του για την
πορεία αυτής της υπόθεσης” την ανέβαλε σε δύο άλλες ημερομηνίες
επισημαίνοντας ότι θα χρησιμοποιούσε και τα απογεύματα για την
αναπλήρωση του χαμένου χρόνου.

Συνεχίζω με το ιστορικό. Οι λεπτομέρειες κρίνονται απαραίτητες γιατί είναι αποκαλυπτικές των πραγματικών διαστάσεων του θέματος. Κατά την επόμενη δικάσιμο 21/3/94 η υπόθεση, μετά από κοινό αίτημα, μετατέθηκε στις 28/3/94 “ενόψει προτάσεων που επεξεργάζονται (οι δικηγόροι) για τη συντόμηση των επιδίκων θεμάτων σε τρόπον ώστε η διαδικασία που εκκρεμεί ενώπιον του δικαστηρίου να διεκπεραιωθεί το ταχύτερο δυνατό”. Στις 28/3/94 οι δικηγόροι των διαδίκων πληροφόρησαν το δικαστήριο πως δεν κατέληξαν σε στιδίηποτε. Το δικαστήριο σημείωσε πάλιν ότι, λόγω άλλων υποχρεώσεων του κ. Κυπριανού, δε θα μπορούσε να προχωρήσει το απόγευμα όπως είχε προγραμματιστεί.

Στη συνέχεια και με βάση τις πληροφορίες που πήρε από το δικηγόρο-εκπρόσωπο του κ. Κυπριανού, αναφορικά με τις εργάσιμες ημέρες που ο τελευταίος θα ήταν ελεύθερος να εμφανισθεί, όρισε την ακρόαση στις 25/4/94 στις 11.00 το πρωί. Με προοπτική, όπως ρητά αναφέρθηκε, να συνεχίσει το απόγευμα και μετά στις 9/5/94 πάλιν στις 11 μέχρι και το απόγευμα, αν θα χρειαζόταν. Ο δικηγόρος της εφεσείουσας ανέφερε, παρεμπιπτόντως, ότι κατά την περίοδο εκείνη η πελάτισσά του θα έλειπε στο εξωτερικό για λόγους υγείας. Το δικαστήριο όμως παρατήρησε πως αυτό δε θα επηρέαζε τα δικαιώματά της αφού στην πραγματικότητα επρόκειτο για επανεκδίκαση της υπόθεσης. Θα εξηγήσω αργότερα πως έχει το θέμα αυτό.

Στις 25/4/94 εμφανίστηκε εκ μέρους του κ. Κυπριανού ο κ. Δ. Χριστοδούλου, δικηγόρος στο γραφείο του πρώτου. Ζήτησε νέα αναβολή για τον ίδιο λόγο: ότι ο κ. Κυπριανού βρισκόταν στην Ερευνητική Επιτροπή. Δικαιολόγησε το αίτημα αναφέροντας απλά ότι η πελάτισσά του έχει δικαίωμα να εκπροσωπείται από δικηγόρο “της αρεσκείας της”. Ο δικηγόρος του εφεσίβλητου ενέστη. Μετά την αγόρευση του τελευταίου ο κ. Χριστοδούλου πρόσθεσε και άλλο λόγο: ότι στις 8.30 το πρωί της ημέρας εκείνης η εφεσείουσα του τηλεφώνησε για να του αναφέρει ότι ήταν άρρωστη με γαστροεντερίτιδα. Παρενθετικά, υπενθυμίζω τι έγινε την προηγούμενη φορά. Άλλος δικηγόρος ανέφερε πως η εφεσείουσα θα έλειπε στο εξωτερικό για ιατρικούς λόγους. Εν πάση περιπτώσει ούτε στη μία ούτε στην άλλη περίπτωση προσκομίστηκε, τότε ή σε οποιονδήποτε χρόνο αργότερα, ιατρικό πιστοποιητικό που να βεβαιώνει την ανάγκη για μετάβαση της εφεσείουσας στο εξωτερικό για λόγους υγείας ή στη δεύτερη περίπτωση ότι είχε γαστροεντερίτιδα.

Το πρωτόδικο δικαστήριο, αφού έκαμε διάλειμμα για να συσκεφθεί, με ενδιάμεση απόφαση του αποφάσισε να μη χορηγήσει νέα

αναβολή. Και αιτιολόγησε την κρίση του αναφέροντας ότι η ακρόαση ορίστηκε σε ημερομηνία που διευκολυνόταν ο κ. Κυπριανού μετά από πληροφορίες που έδωσε συνεργάτης του δικηγόρος. Και πρόσθεσε ότι:

5

“Ήδη έχει παραχωρηθεί στο δικηγόρο της καθής η αίτηση κάθε δυνατή ευχέρεια προς διευκόλυνσή του, όμως περαιτέρω παράταση της κατάστασης αυτής θέτει σε κίνδυνο το ίδιο το κύρος του δικαστηρίου αυτού και κλονίζει την εμπιστοσύνη των δικών στη δικαιοσύνη.”

10

Περαιτέρω το δικαστήριο παρατήρησε ότι ο δικηγόρος της εφεσίουσας δεν ειδοποίησε έγκαιρα το δικαστήριο ότι θα είχε άλλη υπόθεση. Στη συνέχεια διέκοψε για 10 λεπτά για να ειδοποιηθεί ο κ. Κυπριανού. Όταν επανήλθε το δικαστήριο, ο κ. Χριστοδούλου ανέφερε ότι η συνεδρία της Ερευνητικής Επιτροπής είχε ήδη τελειώσει στις 1.00 μ.μ., αλλά δεν εντόπισε τον κ. Κυπριανού ούτε στο γραφείο ούτε στο σπίτι του. Και υπέβαλε νέο αίτημα για αναβολή.

15

20

Το δικαστήριο τότε υπέδειξε στον κ. Χριστοδούλου να συνεχίσει ο ίδιος δεδομένου ότι ο εφεσίβλητος ήταν έτοιμος να υποστεί αντεξέταση. Διαφορετικά θα κήρυσσε τη διαδικασία αυτή περατωθείσα. Ο συνήγορος ζήτησε άδεια να αποσυρθεί από την υπόθεση το Γραφείο του κ. Κυπριανού, αλλά η σχετική απόφαση του δικαστηρίου, που δεν είναι αντικείμενο οποιουδήποτε λόγου έφεσης, ήταν απορριπτική. Ο κ. Χριστοδούλου επανέλαβε το αίτημα για αναβολή προβάλλοντας ότι ήταν ήδη 2.25 μ.μ. και προσθέτοντας ότι έπρεπε να παραλάβει τα παιδιά του από το νηπιαγωγείο. Το δικαστήριο πρότεινε να διακόψει και να συνεχίσει το απόγευμα όπως προκαθορίστηκε. Η αντίδραση του συνηγόρου ήταν αρνητική. Να τι εί-
πε:

25

30

“Έχω άλλες ανειλημμένες υποχρεώσεις να κάμω στο γραφείο μου. Δεν μπορώ το απόγευμα.”

35

Το δικαστήριο έδωσε νέο σύντομο ruling. Υπέμνησε τις οδηγίες του για συνέχιση της ακρόασης και το απόγευμα και την πρόθεση του να διευθετήσει απογευματινή συνεδρίαση για να κανονίσουν τις υποχρεώσεις τους οι δικηγόροι και να διεξαχθεί ομαλά η υπόθεση. Αφού αναφέρθηκε στην αρνητική στάση του δικηγόρου της εφεσίουσας κατέληξε:

40

“Μας κάνει εντύπωση το γεγονός ότι ο δικηγόρος της καθής η αίτηση δεν έχει προβεί σε καμιά ενέργεια ούτως ώστε το από-

γευμα της σημερινής ημέρας να είναι διαθέσιμο ενόψει και των πολλών αναβολών που έχει υποστεί αυτή η υπόθεση εξαιτίας κυρίως των επαγγελματικών και άλλων υποχρεώσεων του δικηγόρου της καθής η αίτηση. Υπό τις περιστάσεις και εφόσον ο δικηγόρος δεν είναι σε θέση να προχωρήσει σήμερα στην αντεξέταση το δικαστήριο κηρύσσει την αντεξέταση του μάρτυρος λήξασα και καλεί το δικηγόρο του μάρτυρα να προχωρήσει σε επανεξέταση.”

Ακολούθησε η σύντομη επανεξέταση του εφρεσίβλητου από τον κ. Παπαπέτρου, που έκλεισε την υπόθεσή του. Και το δικαστήριο ανακοίνωσε πως θα συνέχιζε την ακρόαση στις 9/5/94 όπως προκαθορίστηκε. Η μη συμπλήρωση της αντεξέτασης, υπό τις προεκτεθείσες συνθήκες, καταγγέλλεται από το δικηγόρο της εφεσείουσας ως παρεκτροπή από τα νόμιμα πλαίσια της δίκης.

Έρχομαι στα γεγονότα που οδήγησαν στο δεύτερο επεισόδιο. Στις 9/5/94, ύστερα από αίτηση του κ. Χριστοδούλου, που υποστήριξε αυτή τη φορά με προσκόμιση ιατρικού πιστοποιητικού ότι η αιτήτρια είχε λοίμωξη και δεν μπορούσε να παραστεί στο δικαστήριο πριν από τις 12/5/94, το δικάσαν δικαστήριο επανόρισε την ακρόαση στις 13/5/94. Και παρότρυνε τους δικηγόρους να είναι έτοιμοι για την ακρόαση γιατί εκτός άλλων στη σύνθεση του δικαστηρίου συμμετείχε δικαστής που ερχόταν στη Λευκωσία από άλλη πόλη. Ενώ κατέθετε ενόρκως και προτού ακόμη περατωθεί η εξέτασή της η εφεσείουσα καταλήφθηκε, φαίνεται, από υστερία. Αρχιζε να κραυγάζει και στη συνέχεια λιποθύμησε. Στο νοσοκομείο που μεταφέρθηκε διαπιστώθηκε ότι έπασχε από “αγχώδη νεύρωση”. Και της σύστησαν ανάπαυση για 3 ημέρες. Το δικαστήριο όρισε την υπόθεση στις 6/6/94 στις 8.30 ακριβώς. Ας σημειωθεί ότι είχε προτείνει δύο άλλες ημερομηνίες στο μεταξύ, 23/5/94 και 30/5/94, αλλά ο κ. Κυπριανού ανέφερε στο δικαστήριο πως είχε άλλες υποχρεώσεις.

Στις 6/6/94 και μέχρι τις 9.00, που συνεδρίασε το δικαστήριο, δεν εμφανίστηκε ούτε η εφεσείουσα ούτε κανένας από τους δικηγόρους της. Ο κ. Παπαπέτρου ζήτησε την έκδοση του διαζυγίου για τους λόγους που πρόβαλε ο αιτητής στην αίτηση και υποστήριξε με τη μαρτυρία του. Το δικαστήριο έκρινε πως δεν είχε άλλη εκλογή παρά να τερματίσει τη διαδικασία και να επιφυλάξει την απόφασή του, την οποία και εξέδωσε στις 15/9/94. Σε αυτό το τελευταίο περιστατικό στηρίζεται ο πρώτος λόγος έφεσης:

“Το πρωτόδικο δικαστήριο εσφαλμένα:

(1) Τερμάτισε την ακροαματική διαδικασία και επιφύλαξε την έκδοση απόφασης χωρίς να δώσει την ευκαιρία στην εφεσείουσα να συνεχίσει και ολοκληρώσει τη μαρτυρία της που διακόπηκε λόγω ξαφνικής ασθένειάς της ενώ βρισκόταν στο εδώλιο του μάρτυρα και χωρίς να ακούσει τους μάρτυρές της.”

Υπάρχουν ακόμη κάποια γεγονότα που λείπουν από την εικόνα και είναι καλό να τα έχουμε υπόψη. Ο εφεσίβλητος ζήτησε διαζύγιο για ισχυρό κλονισμό του γάμου του με αίτηση που κατέθεσε το Μάιο του 1991. Άρχισε σε κάποιο στάδιο η ακροαματική διαδικασία αλλά προτού αχθεί σε πέρας αποφασίστηκε η διεξαγωγή της δίκες de novo. Ο λόγος γιαυτό ήταν ότι είχε αφυπηρετήσει περί τα τέλη του 1992 ο τότε Πρόεδρος του Οικογενειακού Δικαστηρίου. Και ορίστηκε η 11/1/93 σαν ημερομηνία επανεκδίκασης.

Ύστερα από μερικές αναβολές για τροποποίηση των δικογράφων η δίκη άρχισε στις 29/3/93 με τη μαρτυρία του εφεσίβλητου. Προς το τέλος της ημέρας ηγήθη θέμα δεκτικότητας μαρτυρίας που ήθελε να εισάξει ο αιτητής. Η υπόθεση αναβλήθηκε τότε με αίτηση του κ. Παπαπέτρου για να προβεί στα κατάλληλα δικονομικά διαβήματα για τροποποίηση της αίτησης διαζυγίου, που θα επέτρεπε στον αιτητή να δώσει μαρτυρία για τα κλονιστικά περιστατικά στα οποία βασιζόταν η αίτησή του. Η διαδικασία τροποποίησης ολοκληρώθηκε την 31/5/93 και το δικαστήριο ανέβαλε την ακρόαση στις 27/9/93 για να την αναβάλει και πάλιν στις 25/10/93. Αυτό έγινε κατόπιν αιτήματος του κ. Χριστοδούλου που υπέβαλε εκ μέρους του κ. Κυπριανού, ο οποίος εμφανιζόταν ενώπιον άλλων δικαστηρίων. Πρέπει όμως να λεχθεί ότι συγκατατέθηκε και η άλλη πλευρά γιατί ο κ. Παπαπέτρου κωλυόταν να παραστεί για προσωπικό του λόγο. Τελικά ο αιτητής συνέχισε την ένορκη μαρτυρία του στις 15/11/93. Μετά ταύτα η διάταξη των γεγονότων είναι όπως τα προεξέθεσα.

Ο κ. Κυπριανού υπέβαλε ουσιαστικά ότι παραβιάστηκαν συλλήβδην τα συνταγματικά δικαιώματα της εφεσείουσας, που διέπουν τη διενέργεια της δίκαιης δίκες. Στερήθηκε ο συνήγορος του δικαιώματος να ολοκληρώσει την αντεξέταση του ουσιαστικού μάρτυρα. Περαιτέρω δεν επιτράπηκε στην εφεσείουσα να παρουσιάσει ολοκληρωμένα τη μαρτυρία της και τη μαρτυρία άλλων προσώπων που σκόπευε να καλέσει. Το πνεύμα της αγόρευσης ειδικά είναι ότι (α) και η άλλη πλευρά ευθύνεται για καθυστερήσεις και (β) πολλές αναβολές δόθηκαν ύστερα από κοινό αίτημα των διαδίκων. Ακόμη και το ίδιο το δικαστήριο έδωσε την απόφασή του ύστερα από σχεδόν 3 μήνες, που σημαίνει ότι δεν είχαν εξαντληθεί τα χρ-

νικά όρια για απονομή της δικαιοσύνης μέσα σε εύλογο χρόνο όπως ορίζει το Άρθρο 30.2 του Συντάγματος.

Έτσι, κατά την εισήγηση, θα μπορούσε να δοθεί η επίμαχη αναβολή, η οποία δε θα έθιγε καίρια τα συμφέροντα του εφεσίβλητου, ή στο βαθμό που τα έθιγε μπορούσε η βλάβη να αντιμετωπισθεί με διάταγμα εξόδων. Και παρέπεμψε κυρίως στις αποφάσεις: *Μιχαήλ Χ' Παναγή Ττόφας και Άλλος ν. Αγαθαγγέλου* (1980) 1 Α.Α.Δ. 560, *The Ship "Maria" ν. William & Glyns Bank Ltd.* (1983) 1 C.L.R. 706, 708, 714-716 και *Andreas Kalli ν. Ewald & Makis Ltd.* (1984) 1 C.L.R. 581.

Κατά την εισήγηση της εφεσείουσας το δικάσαν δικαστήριο παρασύρθηκε από τη μεγάλη καθυστέρηση στην εκδίκαση της υπόθεσης και θέλησε τη δεύτερη φορά να δώσει τέλος σε αυτήν τεματίζοντας πρόωρα τις διαδικασίες και "θυσιάζοντας" με αυτό τον τρόπο (η λέξη ανήκει στον συνήγορο) τα δικαιώματα της εφεσείουσας. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο κ. Κυπριανού υπέβαλε ότι το δικαστήριο όφειλε κατά κάποιον τρόπο να διερευνήσει τους λόγους της απουσίας του ίδιου και της πελάτισσάς του προτού τεματίσει την πορεία της δίκης αυτής. Ανέφερε σχετικά:

"Το δικαστήριο μπορούσε να βάλει τον Πρωτοκολλητή να πει κύριε είναι ορισμένη η υπόθεση η ώρα 8.30, κάτσαμε η ώρα 9.00, η εφεσείουσα και τότε καθής η αίτηση δεν παρουσιάζεται. Γνωρίζει τώρα το δικαστήριο ότι την τελευταία φορά που την είδε αρρώστησε, άραγε μπορεί να είναι άρρωστη; Ο κ. Κυπριανού δεν παρουσιάστηκε παρόλο που μας είπε ότι θα παρουσιαστεί. Ήταν κ. Πρόεδρε παράλογο ένα δικαστήριο να κάμει επιπρόσθετη έρευνα παρά να θυσιάσει το ανθρώπινο δικαίωμα μίας γυναίκας να ακουστεί ενώπιόν του;"

Τέλος ο συνήγορος της εφεσείουσας έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην υπόθεση Π.Ε.7710 *Ανδρέας Γρηγορίου ν. Τράπεζας Κύπρου*, ημερ. 10/11/92, με την οποία παραλλήλισε την παρούσα περίπτωση. Εκεί ο ενάγων ζήτησε αναβολή για να μπορέσει να αγορεύσει κατά το τελικό στάδιο της δίκης. Οι εναγόμενοι είχαν σφοδρές αντιρρήσεις και επικαλέστησαν προηγούμενες αλληπάλληλες αιτήσεις του εφεσείοντα, οι οποίες όμως είχαν γίνει δεκτές. Το δικαστήριο αυτή τη φορά δεν έστρεψε να ικανοποιήσει το αίτημα. Η δίκη κρίθηκε άκυρη γιατί κακώς και κατά παράβαση του Άρθρου 30.3(β) ο εφεσείων στερηθήκε της ευκαιρίας να υποβάλει την τελική του αγόρευση. Και διατάχθηκε επανεδίκαση. Σε αυτό το αποτέλεσμα μας κάλεσε να καταλήξουμε ο δικηγόρος της εφεσείουσας και στην κρι-

νόμηση περίπτωση.

5 Ο δικηγόρος του εφεσίβλητου τόνισε ότι οι πλείστες αιτήσεις για αναβολή προήλθαν από την εφεσείουσα, η οποία τηρούσε παρελκυστική τακτική και η οποία αν αφηνόταν να επικρατήσει θα εκμηδένιζε τα δικαιώματα του πελάτη του και θα εξουδετέρωνε τους μηχανισμούς της δικαιοσύνης. Ο κ. Παπαπέτρου προσπάθησε να αντλήσει υποστήριξη των προτάσεων του από τις υποθέσεις *Ευστάθιος Κυριάκου & Υιοί Ατδ. ν. Στέφανου Μουζουρίδη* (1963) 2 10 Α.Α.Δ. 1, *Ανδρέας Μιλτιάδους Χαραλάμπους ν. Νεοπτώλεμου Χαραλάμπους και Άλλου* (1971) 1 Α.Α.Δ. 284, 294 και *Νικόδημος Χαραλάμπους ν. Λουκίας Καζάνου και Άλλου* (1982) 1 Α.Α.Δ. 326, 334 και 335.

15 Ο κ. Παπαπέτρου προηγουμένως υπέβαλε, ουσιαστικά, ότι η εφεσείουσα είχε να υπερπηδήσει δύο δικονομικά εμπόδια. Ο μόνος τρόπος να αντιμετωπισθεί το θέμα που δημιουργήσε η απουσία της εφεσείουσας και του δικηγόρου της στις 6/6/94 ήταν με αίτηση κάτω από το θ.5 της Δ.35 του Διαδικαστικού Κανονισμού Πολιτικής 20 Δικονομίας, που εφαρμόζεται με βάση τον Καν. 11 του περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Διαδικαστικού Κανονισμού του 1990 και στην εκδίκαση των οικογενειακών υποθέσεων. Κι αυτό διότι δεν έγιναν οι ενδεδειγμένες εμφανίσεις που αναφέρει ο θ.4 της ίδιας 25 διαταγής. Το ένδικο μέσο της έφεσης δεν προσφερόταν για την ανατροπή της απόφασης.

Αναφορικά με το θέμα της μη συμπλήρωσης της αντεξέτασης ο 30 συνήγορος υπέβαλε ότι το ζήτημα μπορούσε να συζητηθεί μόνο στα πλαίσια έφεσης από την ενδιάμεση απόφαση του δικαστηρίου ημερ. 13/5/94, που απέρριψε το αίτημα της υπεράσπισης να επανακληθεί στο εδώλιο του μάρτυρα ο εφεσίβλητος προς συμπλήρωση της αντεξέτασής του. Και τέτοιος λόγος έφεσης δεν προβλήθηκε.

35 Η εισήγηση ότι δε χωρεί έφεση στην προκειμένη περίπτωση για τους λόγους που ανέπτυξε ο κ. Παπαπέτρου δεν ευσταθεί. Ως προς το θέμα της αντεξέτασης η εφεσείουσα προσβάλλει, όπως είχε δικαίωμα, την άρνηση του δικαστηρίου να χορηγήσει αναβολή στις 25/4/94 (βλέπε Άρθρο 25(1) του περί Δικαστηρίων Νόμου αρ. 14/60 και Δ.35, θ.2 του Διαδικαστικού Κανονισμού). Δεν αναφέρεται 40 ρητά τέτοιος λόγος στην ειδοποίηση έφεσης. Αυτό όμως είναι το νόημα του λόγου 2. Το αίτημα για επανάκληση του εφεσίβλητου στο εδώλιο για αντεξέταση, που απορρίφθηκε, είναι άλλο θέμα ολότε-λα άσχετο με το αίτημα αναβολής.

Παρόλο που ίσως η ορθότερη διαδικασία σε περίπτωση που απόφαση εκδόθηκε ερήμην διαδίκου είναι η προβλεπόμενη από τη Δ.33 θ.5 εντούτοις, όπως αποφασίστηκε στην *Armour v. Bate* [1891] 2 Q.B. 323, το Εφετείο έχει εξουσία να εξετάσει απευθείας έφεση από απόφαση που εκδόθηκε ερήμην. Ιδιαίτερα στην προκείμενη περίπτωση που προβάλλεται η θέση ότι το δικαστήριο είχε υποχρέωση να διερευνήσει τους λόγους απουσίας συνηγόρου και πελάτη. 5

Προχωρώ στην ουσία του θέματος: τους ισχυρισμούς για συνταγματικές παραβιάσεις. Το Άρθρο 30.3 παρέχει τη διαδικαστική δομή και προσφέρει μία επεξεργασμένη θεσμική βάση της δίκαιης δίκης χωρίς, όπως έχει λεχθεί, να εξαντλείται στα καθοριζόμενα από το Άρθρο 30.3 στοιχεία. Κατά την άποψή μου η κεντρική προβληματική της δίκαιης δίκης εντοπίζεται ανάμεσα σε δύο πόλους: την παροχή των εχέγγυων που διασφαλίζουν το δικαίωμα ακρόασης αφενός και αφετέρου την ανάγκη απόδοσης δικαιοσύνης σε εύλογο χρόνο (άρθρο 30.2). Η εξισορρόπηση ανάμεσα σε αυτές τις συνταγματικές αρχές είναι λεπτό έργο, αλλά μπορεί να επιτευχθεί λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη και τα δεδομένα κάθε περίπτωσης. 15 20

Τις διαστάσεις και τα όρια του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη εξέτασε η απόφαση **A. Γρηγορίου**, ανωτέρω:

“Παρέκλιση από τα θέσμιμα της δίκαιης δίκης, που εγγυάται το Άρθρο 30.2 του Συντάγματος, αναιρεί τη δίκη και καθιστά το αποτέλεσμα άκυρο.....” 25

Κατ’ ανάλογο τρόπο και για παρόμοιους λόγους αποστέρηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει το Άρθρο 30.3 ενέχει τις ίδιες συνέπειες εφόσον η άσκηση τους επιδιώκεται μέσα στα πλαίσια της δικαστικής λειτουργίας και όχι έξω ή σε αντίθεση με αυτά.” 30

Η παρούσα περίπτωση δεν επιδέχεται σύγκριση με την υπόθεση **A. Γρηγορίου**. Στην τελευταία το δικαστήριο αρνήθηκε να χορηγήσει την αναβολή που ζήτησε ο εφεσείων για να υποβάλει την τελική του αγόρευση χωρίς ουσιαστικά να δώσει κανένα λόγο για αυτό. Και παραγνώρισε δύο ιατρικά πιστοποιητικά που προσκομίστηκαν και δικαιολογούσαν την απουσία του, τα οποία δεν αντικρούστηκαν με οποιοδήποτε τρόπο. 35 40

Εδώ στην περίπτωσή μας υπάρχει ειδοποιός διαφορά. Εν πρώτοις έχουμε αιτιολογημένη ενδιάμεση απόφαση. Και κατά κανόνα, όπως συνάγεται από τη σχετική νομολογία, το δικαστήριο αυτό δεν

επεμβαίνει στον τρόπο άσκησης της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει κατώτερο δικαστήριο να αναβάλει ή να μην αναβάλει την ακρόαση υπόθεσης, εφόσον η εξουσία του ασκήθηκε με δικαστικό τρόπο. Ας κοιτάξουμε όμως από πιο κοντά τα γεγονότα. Ο ορισμός της ακρόασης πραγματοποιήθηκε ύστερα από συνεννόηση σε βολικό για το δικηγόρο της εφεσείουσας χρόνο και αφού προηγήθηκαν δύο αναβολές που ο ίδιος ζήτησε γιατί είχε άλλη απασχόληση. Κατά τον κρίσιμο χρόνο (25/4/94) ο συνήγορος επέλεξε να εμφανισθεί μπροστά στην Ερευνητική Επιτροπή που δεν ήταν καν δικαστική εργασία με την αυστηρή έννοια. Το Οικογενειακό Δικαστήριο, που συνεδριάζει με τριμελή σύνθεση για την εκδίκαση υποθέσεων διαζυγίου, αντιμετώπισε νέο αίτημα για τον ίδιο ακριβώς λόγο, των άλλων επαγγελματικών ενασχολήσεων του δικηγόρου της εφεσείουσας, που προβλήθηκε και στις δύο προηγούμενες περιπτώσεις.

Εν πάση περιπτώσει είναι βέβαιο απ' ότι προεκτέθηκε ότι γύρω στις 1.00 μ.μ. η διαδικασία ενώπιον του κ. Λοΐζου είχε τελειώσει. Όμως δε δόθηκε καμιά εξήγηση - τότε ή τώρα - γιατί ο δικηγόρος της εφεσείουσας δεν προσήλθε στο δικαστήριο ή δε φρόντισε να ειδοποιήσει. Από την άλλη, σε μία τελευταία προσπάθεια για ομαλή εξέλιξη το δικαστήριο είτε πως θα συνέχιζε το απόγευμα σύμφωνα με τα προκαθορισθέντα. Δεν υπήρξε όμως ανταπόκριση. Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η διεξαγωγή ή η συνέχιση της δίκης δεν εξαρτήθηκε ποτέ από τις επαγγελματικές ή άλλες υποχρεώσεις ενός συνηγόρου. Μπορώ εδώ να επαναλάβω όσα λέχθηκαν στην *Royal Insurance International Ltd. ν. Δήμου Λεμεσού* (1995) 2 Α.Α.Δ. 185.

“Η τήρηση ή μη των διευθετήσεων που κάμνουν συχνά οι δικηγόροι αναφορικά με την παράσταση τους στο δικαστήριο δεν πρέπει να αφεθούν να επηρεάζουν το κύρος της δίκης. Ο τυχόν συσχετισμός τους θα απέβαινε ολέθριος για την καλή απονομή της δικαιοσύνης. Εκτός φυσικά στην περίπτωση που η μη εμφάνιση οφείλεται σε συνθήκες που είναι πέρα από τον έλεγχο του διαδίκου ή του συνηγόρου, που οριστικά δεν είναι η παρούσα. Όπως παρατηρεί ο Π.Δ. Δαγτόγλου ‘Συνταγματικό Δίκαιον’ (1991) τόμος Β, σελ. 1207, παράγραφο 1520 ‘Ερήμην δίκης επιτρέπονται μόνον όταν ο διάδικος είχε γνώση του χρόνου της δίκης και η απουσία του δεν οφείλεται σε ανώτερη βία”.

Καταλήγουμε ότι η απουσία του δικηγόρου και της εφεσείουσας ήταν αδικαιολόγητη και δεν μπορούν να την επικαλούνται για να ισχυριστούν στέρηση συνταγματικών δικαιωμάτων.

Δεν προκύπτει από καμιά διάταξη ούτε συνάγεται από τη νομολογία υποχρέωση του δικαστηρίου να διερευνήσει μέσω του Πρωτοκολλητή ή διαφορετικά την απουσία διαδίκου ή συνηγόρου κατά τη δίκη. Η παρατήρηση μας αφορά τη διαδικασία της 6/6/94. Αν το δικαστήριο επιφορτιζόταν με τέτοιο καθήκον η απονομή της δικαιοσύνης θα καθίστατο δυσχερής αν όχι αδύνατη. Το δικαστήριο σαφώς δεν είχε υποχρέωση να αναζητήσει τη διάδικο ή το δικηγόρο της.

Υπό τις συνθήκες που έχουμε εκθέσει το Εφετείο δεν έχει τη δυνατότητα να επέμβει στην άσκηση της διακριτικής εξουσίας του δικάσαντος δικαστηρίου. Δεν μπορεί να οικοδομηθεί υπόθεση για αντισυνταγματικό τρόπο διεξαγωγής της δίκης πάνω στις ίδιες τις παραλείψεις των ενδιαφερομένων.

Αναφορικά με την ουσία της υπόθεσης το πρωτόδικο δικαστήριο επικρίθηκε κατά τούτο: ότι παρέλειψε να εξετάσει την υπόθεση σφαιρικά και σε σχέση με όσα πρόφτασε να αναφέρει η εφεσείουσα στη μαρτυρία της. Πρέπει να έχουμε υπόψη ότι ο εφεσίβλητος κατέθεσε ενόρκως ότι η συμβίωση με τη σύζυγο του κατέστη αδύνατη. Εξέλειπαν τα αισθήματα μεταξύ τους και έτσι δεν υπήρχε προοπτική για ανασυγκρότηση της σχέσης. Στη συνέχεια σχολιάζει η πρωτόδικη απόφαση ότι η θέση αυτή κατοπτρίζει την αντικειμενική πραγματικότητα. Και συνεχίζει:

“Είχαμε την ευκαιρία να έχουμε και τους δύο διαδίκους να καταθέτουν και διαπιστώσαμε το διευρυμένο χάσμα μεταξύ τους που έχει μεταβάλει την ουσία του γάμου τους κατά τρόπον οριστικό.”

Ο κ. Κυπριανού υπέβαλε ότι η μαρτυρία της εφεσείουσας δείχνει προς την αντίθετη κατεύθυνση. Αυτό που έλεγε συνέχεια ήταν πως ήθελε τον άντρα της. Έτσι δεν ήταν δυνατό να καταλήξει το δικαστήριο στο συμπέρασμά του χωρίς να απορρίψει τη μαρτυρία της εφεσείουσας. Με άλλα λόγια βασίστηκε μόνο στη μαρτυρία του εφεσίβλητου χωρίς να λάβει υπόψη του εκείνη της εφεσείουσας.

Πρέπει εντούτοις να λεχθεί ότι το δικάσαν δικαστήριο έκαμε την επιλογή του χωρίς να αφήνει αμφιβολίες ως προς το ποια μαρτυρία προτιμά και γιατί. Προηγούμενως ανέλυσε σε έκταση όσα είπε ο εφεσίβλητος. Και συνόψισε τη μαρτυρία του παρατηρώντας ότι τα κλονιστικά περιστατικά αναφέρονταν σε δύο στοιχεία: είτε στις αφόρητες οικηρές ζηλοτυπίας της συζύγου σε βάρος του εφεσίβλητου είτε στην καταπιεστική συμπεριφορά της η οποία αναιρού-

σε την ουσία της έγγαμης συμβίωσης. Το δικαστήριο επίσης συνόψισε τη μαρτυρία της εφεσείουσας σημειώνοντας ότι επανέλαβε πολλές φορές ότι θέλει τον άντρα της προτού λιποθυμίσει. Όμως το δικαστήριο δέχθηκε ανεπιφύλακτα τη μαρτυρία του εφεσίβλητου και τίποτε δεν τέθηκε ενώπιόν μας που θα μπορούσε να ανατρέψει την προτίμηση αυτή. Συγκεκριμένα για τη μαρτυρία του εφεσίβλητου το δικαστήριο παρατήρησε ότι ήταν "πειστικός μάρτυς, ειλικρινής και γνήσιος στις αντιδράσεις του και σαφής στις τοποθετήσεις του".

10

Με τις σκέψεις αυτές καταλήγουμε ότι δεν ευσταθεί κανένας από τους λόγους της έφεσης, η οποία και απορρίπτεται με έξοδα σε βάρος της εφεσείουσας.

15

Η έφεση απορρίπτεται με έξοδα.